

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

Fakultə : «Əmtəəşünaslıq»

İxtisas : «İstehlak mallarının ekspertizası və marketinqi»

B U R A X I L I Ş İ Ş İ

Mövzu: «Texnoloji proseslərin qadın yüngül donların istehlak xassələrinə təsiri və ekspertizası»

İşin rəhbəri: dos. M.A.Babayev

Tələbə: Suleymanova Sevinc Rizvan

Bölmə: azərbaycan

Qrup: qr.2322

«Təsdiq edirəm»

Kafedra müdiri : _____ prof.Ə.P.HƏSƏNOV

«____» _____

B A K I 2015

MÜNDƏRICAT

GİRİŞ	3
1. Modelləşmənin qadın yüngül donlarının keyfiyyətinə təsiri	5
2. Qadın yüngül donlarının keyfiyyətinə verilən tələblər	11
3. Qadın yüngül donlarının keyfiyyətinə təsir edən amillər.....	20
4. Qadın yüngül donlarının keyfiyyət göstəriciləri və onların təyini üsulları	25
5. Qadın yüngül donlarının yoxlanması zamanı istifadə olunan əsas normativ - texniki sənədlər	33
6. Qadın yüngül donlarının təsnifatı və çeşidi.....	34
7. Qadın yüngül donlarının keyfiyyətinin yoxlanılması üsulları . ..	39
8. Konteyner və avtonəqliyyat vasitəsilə daxil olan qadın yüngül donlarının keyfiyyətinin ekspertizası.	45
NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR	50
ƏDƏBİYYAT	52

GİRİŞ

“Texnoloji proseslərin qadın yüngül donlarının istehlak xassələrinə təsiri və ekspertizası” mövzusunə həsr olunmuş buraxılış işinin mövzusu aktual sayıla bilər.

Ona görə ki, hazırda respublikamız dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya olduğundan qadın yüngül donlarının keyfiyyəti beynəlxalq standartların tələbinə cavab verməlidir.

Bəzək əməliyyatının düzgün və ardıcıl aparılmasının böyük əhəmiyyəti vardır. Bu əməliyyatların hər birinin geyim malının estetik, gigiyenik, istismar və digər mühüm xassələrinə böyük təsiri vardır.

Müasir şəraitdə qadın yüngül donlarının hazırlanması üçün yeni sintetik parçalardan, toxunmamış materialdan, eləcə də xüsusi növ bəzək bəzək əməliyyatınsan keçirilmiş, küləyə davamlı, əzilməyən, az yığılan, su keçirməyən, toz götürməyən parçalardan istifadə olunur.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində sənayenin qarşısında duran başlıca vəzifə əhalinin tələbinə uyğun yararlı, estetik cəhətdən zövqü oxşayan və kifayət qədər xidmət müddətini təmin edən geyim malları istehsal etməkdən ibarətdir.

1. ***İşin məqsədi və vəzifəsi.*** Buraxılış işinin əsas məqsədi istehlak bazarına daxil olan qadın yüngül donlarının keyfiyyət göstəricilərinin təhlili verməkdən ibarətdir.

2. ***Tədqiqat obyektı və metodu.*** Tədqiqat obyektı kimi qadın yüngül donlarının əsas götürülmüş, orqonoleptiki, laborotoriya, sosioloji, riyazi - statistik metodlardan istifadə olunmuşdur.

Buraxılış işinin yazılmasında müasir ədəbiyyat mənbələrindən, normativ texniki sənədlərdən, internet məhsullarından, istehlak bazarının konyuktur icmalından istifadə olunmuşdur.

1. Modelləşmənin qadın yüngül donlarının keyfiyyətinə təsiri.

Tikili mallar kütləvi, seriyalı və fərdi sifarişlər üzrə istehsal edilir. Paltarın iri qruplar üzrə külli miqdarda kütləvi və seriyalı istehsalı dövlət tikış fabriklərində, yerli sənaye müəssisələrində və artellərdə aparılır. Kütləvi sürətdə eyni tipli tikış məmulat istehsalı ixtisaslaşdırılmış iri dövlət tikış fabriklərində başa çatdırılır. Belə fabriklər min və 10 minlərlə tikış məmulat buraxmaq imkanına malikdir.

Paltarların kütləvi istehsalı müəyyən ardıcılıqla yəni;

Modelləşdirmə, quraşdırma, parçanın biçilməyə hazırlanması və biçilməsi, məmulatın tikilməsi, bəzək əməliyyatı vasitəsilə başa çatdırılır.

Birinci iki mərhələyə (modelləşdirmə və quraşdırma) paltarın layihələşdirilməsi daxildir. Layihələşdirmə prosesləri bütün sifariş edilmiş mal partiyası üçün bir dəfə aparılır. Yəni modelin layihəsi hazırlanır, onun etalonu yaradılır və bu etalon üzrə məmulat hazırlanır. Paltarların kütləvi istehsalı üçün insan fiqurlarının düzgün qruplaşdırılmasının əhəmiyyəti böyükdür. Burada ən çox rast gəlinən fiqur əsas götürülür.

Paltarların hazırlanması üçün tətbiq edilən materiallar təyinatından asılı olaraq əsas, aralıq və istisaxlayıcı hissələri birləşdirən, bəzək və furnitura materiallarına bölünür. Əsas materiallara üz materialları və astarlıq üçün olan yun, ipək, pambıq, kətan, toxunmamış materiallar, süni xəzlər, zamşa gönləri və s. daxildir. Son illərdə süni və sintetik materialların tətbiqi daha da genişlənmişdir.

Paltarların istehsalında işlənən bərkidici - birləşdirici material kimi müxtəlif ipək, kapron, yun, pambıq saplar, müxtəlif yapışqanlar və s. işlədilir. Bəzək materiallarına sap, iplik, muncuqlar, şüşə lifləri, krujeba, tül, qaytan, lent, düymələr və s. aiddir.

Furnituralara - düymələr, ilmələr, toqqalar, saplar, knopkalar və s. aiddir.

Geyimlərin hazırlanmasında əsas mərhələlərdən biri paltarların modelləşdirilməsidir.

Modelləşdirmə əməliyyatı yeni modelin - nümunənin yaradılmasından ibarətdir. Ölkəmizdə geyimlərin modelləşdirilməsinə çox böyük fikir verilir. Yeni model yaratdıqda modelçinin bədii fəaliyyətinin mərkəzində yüksək mədəniyyətə malik olan adamın obrazı durmalıdır. Bizim geyimlərimiz formaca müxtəlif, gözəl, səmərəli, sadə, ciddi və eyni zamanda ziynətli olmalıdır.

Hər hansı bir geyimin modelini yaratdıqda insanın bədən quruluşunu, onun işlədiyi və yaşadığı şəraiti və paltarın xüsusi təyinatını nəzərə almaq lazımdır. Deməli, modelləşdirmənin qarşısında duran əsas vəzifə xalqımız üçün gözəl, rahat, gigiyenik, yüngül, zövqü oxşayan müxtəlif fasonlu geyim malları hazırlanmasından ibarətdir. Modelləşdirmə zamanı ilin mövsümünü nəzərə almaq lazımdır. Çünki, hər mövsüm üçün xüsusi model yaradılır.

Yeni model yaratdıqda modelçi milli xalq geyimlərinin zəngin bəzəklərindən və quruluşundan istifadə edərək onu müasir siluetə uyğunlaşdırmalıdır.

Ölkəmizdə yaradılan geyim modellərində bir sıra xarici ölkələrin geyim modelində rast gələn yöndəmsizlik, qeyri - simmetriklik və hissə artıqlığı kimi

nöqsanlara yol verilmir. Lakin bizim xalqımız başqa ölkələrin səmərəli və yaraşqlı geyim fasonlarına müsbət münasibət bəsləyir və onlardan istifadə edir.

Geyimləri modelləşdirən zaman onun bədii tərtibatı ilə yanaşı onun istehlak xassələrini də nəzərə almaq lazımdır.

Modelin bədii və quruluş fikrini yerinə yetirmək üçün istifadə olunan materialın çox böyük əhəmiyyəti var vardır. Burada parçanın lif tərkibi, quruluşu, xassələri və naxışları nəzərə alınır. Bu göstəricilərdən asılı olaraq parçanın hansı model geyim üçün istifadə edilməsi məsələsi həll olunur.

Parçanın rəngi, naxışı, qaş verməməsi və s. modelə uyğun gəlmədikdə modelçi öz məqsədinə tam nail ola bilmir. Parçanın xassələri nəzərə alınmadıqda məmulatı tikən zaman onu formaya salmaq çətinləşir və belə geyim öz formasını tez itirir. Geyimlərdə parçanın naxışları düzgün yerləşdirilmədikdə o alıcıların xoşuna gəlmir. Modelləşdirmə zamanı astar materialının və furnituranın üz materiala uyğun olmasına ciddi fikir verilməlidir. Modelin, bütün bu amillərini yaxşı uyğunlaşdırmaq nəticəsində ancaq gözəl, rahat, yaraşqlı model yaratmaq olar.

Geyim modeli yaratdıqda naxış və rəng kompozisiyasının seçilməsi məsələsi də həll olunmalıdır. Rəng və naxış məsələsinin düzgün həll edilməsinin çox böyük əhəmiyyəti vardır. Ən gözəl formalı modeli parçanın rəng və naxışından düzgün istifadə etmədikdə xarab etmək olar. Əksinə naxış və rəngdən düzgün istifadə etməklə modeli təkmilləşdirmək və yaraşığa salmaq olar.

Naxışlı parçaların güllərindən düzgün istifadə edilməsinin əhəmiyyəti çoxdur. Parçanın gülləri modelin xarici görünüşünə və təyinatına uyğun olmalıdır. Noxudu naxışlı, zolaqlı, iri və xırda güllü parçaların istifadə edilməsi müəyyən siitem və

qaydalar üzrə aparılmalıdır. Məsələn, iri gülləri doğramağa icazə verilmir. Zolaq və damaların simmetrik yerləşməsinə gözləmək lazımdır. Parça naxışlarını və güllərini paltarın boy və ölçüsünə də uyğunlaşdırmaq lazımdır.

Modelləşdirmə əməliyyatı 3 əsas mərhələyə bölünür: modelin eskizini yaratmaq, model üçün parça və qeyri - materialları seçmək, eskiz üzrə model hazırlayıb kiçik və böyük bədii şurada modeli təsdiq etdirmək.

Paltar modeli yaz və yay, payız və qış mövsümü üçün hazırlanır. Yeni model yaratdıqda modelçilər əhalinin bütün tələblərini nəzərə almalıdırlar. Lakin rəssam - modelçi yeni moda tərtib etdikdə əhalinin tələbatını öyrənməkdən başqa kütləvi mal istehsalının xüsusiyyətlərini və müasir səviyyəsini də nəzərə almalıdırlar. Bu o deməkdir ki, modelçi tikiş sənayesinin texnologiyasını, təşkilini, yeni materiallardan səmərəli istifadə edilməsini, istehsalın texniki, iqtisadi məsələlərini və maksimum mexanikləşdirilmə və avtomatlaşdırılma imkanlarını bilməli və nəzərə almalıdır.

Yeni model əvvəl eskiz üzərində yaradılır. Lakin modelçinin təcrübəsindən asılı olaraq bəzən model bilavasitə material üzərində, yəni mulyajlarla və yaxud modelin maketini sadə, yüngül parçadan tikmək vasitəsilə aparırlar.

Yeni modelləri təsdiq etmək və qəbul etmək üçün modalar evlərində iri fabriklərində kiçik və böyük şura yaradılır. Kiçik bəii şurada modelin eskizi və yaxud ilk nümunəsi yoxlanılır və təsdiq edilir. Böyük şurada yeni modellər nümayiş edilir və müzakirə olunur. Geyimlərin hazırlanmasının əsas əməliyyatlarından biri də quraşdırmaadır.

Geyim istehsalında quraşdırma prosesinin çox böyük əhəmiyyəti vardır. Quraşdırma prosesinin əsas məqsədi qəbul olunmuş nümunə üzrə geyimin tikilməsi üçün ülgülər hazırlamaqdan ibarətdir.

Geyimin quraşdırılması onun rahat olmasına, forma saxlamasına, təmir edilə bilməsinə, onun insan fiqurasına uyğun olmasına və başqa istehlak xassələrinə çox böyük təsir edir.

Quraşdırıcı tikili malların istehsalının ən müasir metodlarını, malın keyfiyyətinə verilən bütün tələbləri və istehsal avadanlıqlarının imkanlarını mükəmməl bilməlidir.

Tikili malların quraşdırılmasında insanın bədən quruluşunun, yəni gövdəsinin vəziyyətini çox böyük əhəmiyyəti vardır.

Quraşdırma zamanı tikiş prosesinin sahmanlı və qənaətli olmasını nəzərə almaq lazımdır. Bütün bu əlamətləri nəzərə alaraq ülgülər hazırlanır. Fabriklərdə bu orijinal ülgülərə əsasən iş ülgüləri və köməkçi ülgülər hazırlanır. Ülgülərin üzərində hissələrin nömrəsi, fasonu, ölçüsü və adı göstərilir.

Hazır məmulatın keyfiyyəti xeyli dərəcədə parçaların biçilməsində asılıdır.

Parçaların biçim əməliyyatları üçün istehsalın düzgün təşkilinin böyük əhəmiyyəti vardır. Biçim əməliyyatı tikiş sexini fasiləsiz olaraq materialla təmin etməlidir. Parçanın rəşional biçiminin təşkili vacib şərtlərdəndir. Parçanın rəşional biçilməsi materialların sərfi ilə iqtisadi həyatdan xeyli qənaət etməyə imkan verir ki, bu da tikiş məmulatlarının maya dəyərinə təsir göstərir.

Kütləvi istehsalda paltar tikili məmulatın hazırlanmasına dair tipik metodika üzrə biçilib - tikilir. Paltarların hazırlanmasının tipik metodları DÖST - lərə, TNŞ -

lərə və qabaqcıl tikiş fabriklərinin iş təcrübəsinə əsasən tərtib edilir. Parçaların biçilməsi əməliyyatları iki mərhələdən - hazırlıq və əsas əməliyyatlardan ibarətdir. Biçim üçün bir sıra hazırlıq əməliyyatları aparılır.

Hazırlıq əməliyyatlarına parça və başqa materialların qəbul edilməsi, dəstləşdirilməsi, sortlaşdırılması, parça kəsiklərinin hesablanması, üzərinə işarələrin qoyulması və s. daxildir.

3. Qadın yüngül donlarının keyfiyyətinə verilən tələblər

Tikiş mallarına bütün geyim növləri, yataq dəyişəkləri və yeməxana süfrələri, dəsmal - yaylıq məmulatları, yataq meşokları daxildir. Tikili malların ümumi istehsalı və istehlakı içərisində geyimlər xüsusi çəkicə daha çoxluq təşkil edirlər. Geyim mallarına alt dəyişəkləri, donlar, kostyumlar, paltolar, baş geyimləri, kurtkalar, plaşlar, xalatlar və s. kimi məmulatlar daxildir.

Geyimlərin ən başlıca vəzifəsi insan orqanizmini xarici mühitin və mexaniki zədələnmələrin təsirindən qorumaqdan ibarətdir. Bu növ məmulatların yararlılıq qabiliyyətləri ilə yanaşı estetik funksiyasının da həlledici rolu vardır. Çünki o, insanı bəzəmə qabiliyyətinə də malikdir.

Digər növ mallarda olduğu kimi tikili malların da istehlak dəyəri müxtəlif tələblərə cavab verən kompleks xassələrlə təyin edilir. Istehlakçı üçün lazımdır ki, geyim malları dözümlü, gigiyenik, rahat və gözəl olsun. Bununla bərabər hazırkı dövrdə müxtəlif növ materialların və təkmilləşdirilmiş texnoloji əməliyyatların tətbiqi sahəsində istehlakçının lazımi tələbatını ödəyə bilən tikili mallar istehsal etmək mümkündür.

Geyim mallarına verilən bütün tələbləri şərti olaraq 3 qrupa bölmək olar:

1. estetik tələblər;
2. gigiyenik tələblər;
3. xidmət müddətini təyin edən istehlak tələbləri.

Bu və ya digər geyim məmulatlarına qoyulan konkret tələblər və bunlar arasındakı fərq xüsusiyyətləri məmulatın təyinatı və istehlak şəraiti ilə

müəyyənləşdirilir. İstehlak şəraitindən və təyinatından asılı olaraq bir növ məmulat üçün ən vacib tələblər davamlılıq və gigiyenik, digərləri üçün ən vacib tələblər gözəl xarici görünüş sayıla bilər. Beləki metaləridici sexlərdə fəhlələr üçün olan xüsusi təyinatlı geyimlər rahat, davamlı olmalı və gigiyenik tələblərə cavab verməlidir. Bununla bərabər bu qrup geyimlər ilk növbədə insan orqanizmini ərinmiş metal səpintilərindən mühafizə etməlidir.

Geyimlərin bu göstərilən tələblərə cavab verməsi onların keyfiyyətini təyin edə bilər. Buna görə də bu tələblər bir - birilə sıx surətdə bağlıdırlar. Əgər geyimlər uzun xidmət müddəti üçün nəzərdə tutulmuş və həm təyinatına və həm də gigiyenik tələblərinə cavab verirsə, lakin xarici görünüşcə gözəl deyildirsə, bu növ məmulat istehlakçı tərəfindən yüksək keyfiyyətli kimi qiymətləndirilə bilməz.

Estetik tələblər. İnsanın xarici görünüşünün müəyyən qaydada tərtib edilməsində əsas vəzifəni geyim məmulatları yerinə yetirir. Buna görə də məmulatların bədii cəhətdən tərtib edilməsi çox vacib tələb sayılır. Geyim nəinki özü - özlüyündə gözəl olmalıdır, eyni zamanda insanı da bəzəndirmə qabiliyyətinə malik olmalıdır. O növ geyim məmulatları yüksək estetik tələblərə uyğun gələ bilər ki, onun modası müasir gözəllik qanunauyğunluqlarına və tamaşaçı baxışına cavab verə bilsin. Belə halda həmin məmulat insanlarda estetik hisslərin oyanmasına və ödənilməsinə səbəb ola bilər.

Geyimlərin estetik tələblərinə təsir edən ən vacib amillərdən biri moda və stildir. Stil və yaxud üslub dedikdə müəyyən dövrün incəsənəti üçün səciyyəvi olan obrazlı sistemin ümumiliyi, bədii ifadə vasitələri başa düşülür. Bədii üslub tarixən yaranır. Onun meydana gəlməsi və dəyişilməsi həmin dövrdə ictimai - iqtisadi

münasibətlərdən, dünya baxışı və estetik idealdan çox asılıdır. Üslublar tarixi şəraitin qanunauyğun surətdə dəyişməsi ilə əlaqədar olaraq biri digərini asanlıqla əvəz edə bilər.

Hər hansı bir üslub çərçivəsi daxilində geyimin formasında müəyyən dəyişikliklərin edilməsi modaya aiddir. Moda dedikdə müəyyən ictimai mühitdə bu və ya digər zövqlərin geyimdə üstünlük təşkil etməsi başa düşülür.

Modanın daim dəyişməsində məişətdə yeninin və daha yaxşının yaradıcı surətdə əks olunur. Modanın səbəbi və onun zəruriliyi də elə məhz bundan ibarətdir. Bizim zamanəmiz geyim siluetinin seçilməsində daha çox tələbkardır. Məsələn, pambıqdan düzəldilən qoyma çiyinlər kimi saxta konstruksiyalar aradan qalxmış, mürəkkəb fasonlar sıxlaşdırılmış, adi kostyumda üstədən qoyulan yüngül detalların sayı azaldılmışdır. Bununla bərabər geyim daha sadə və daha lakonik olmuşdur. Lakin ansamblın mədəniyyəti mürəkkəbləşmiş, rəng hissi yüksəlmiş, paltar modellərinin çeşidləri genişləndirilmişdir. Burada incəsənət ən başlıca cəhətə - insan bədənindəki cizgilərin daha yaxşı aşkara çıxarılmasına yönəlmişdir.

Üslub ictimai həyatın sosioloji və iqtisadi xüsusiyyətlərini əks etdirir. Bununla bərabər üslub mövcud ictimaiyyətin mədəniyyətini, xalqın bu və ya digər dövrdəki inkişafının adət və ənənələrini də özündə cəmləşdirir. Məsələn, qədim yunan və roma geyimlərinin silueti kilsə və muzdur işçilərinin geyim siluetlərini bənzədirdi. Bu geyimlərin xarakterik xüsusiyyətləri onların sadəliyi, şaquli cizgili olması və formasının dəqiqliyindən ibarətdir. Feodalizm dövründə geyimlərdə iti uclu yüksək şlyapalar, hündür saç qoyma forması, uzunqollu forma, iti uclu ayaqqabı formaları

meydana çıxmışdır. XVII - XVIII əsrlərdə barokko və rokoko üslubları ağılıq etdiyi zaman geyimlərdə qırqınlar, bantlar, büzmələr möcud olmuşdur.

Modanın dəyişilməsinə müxtəlif amillərin təsiri vardır. Buraya ilk anda istehsalına sərf edilən materialların dəyəri və əlverişliliyi aiddir. bununla bərabər bu və ya digər geyim formasının genişlənməsinə ideoloji amillərin də böyük təsiri vardır.

Geyim modalarının dəyişilməsində insanların psixoloji amillərinin də rolu vardır. İnsan bahalanmaya, orijinallığa və yeniliyə doğru sövq etməyə daha çox həssas olur. Bahalanma əvvəlcə cəsarətsiz, sonra isə daha cəsarətlə gedərək bu və ya digər modanın əhali arasında genişlənməsinə şərait yaradır. Moda o zaman təsdiq edilmiş hesab olunur ki, əhalinin əksəriyyət hissəsi ona meyl etmiş olsun.

Modanın dəyişməsi üçün əvvəlcə ziddiyyət baş verir, bir formadan digərinə kəskin keçid başlanır, sonra isə orta vəziyyət yaranır, dəyişməni isə başqa bir obyekt mənimsəyir. Məsələn, hündür çiyinli siluetdən kəskin surətdə maili və dairəvi formalı çiyinli silueta keçilmiş və sonra orta çiyin vəziyyəti müəyyənləşdirilmişdir.

Geyimlərin estetik tələb xassələri onların təyinat və istehlak şəraiti ilə təyin olunur. Məsələn, rəqs və ev işi üçün istehsal olunan geyimlərin forması tamamilə bir - birindən fərqlənir.

Geyimlərin estetik xassələri nəinki onun modelindən asılıdır, həm də materialın xassəsindən, konstruksiyasından və məmulatın texnoloji emalından da çox asılıdır. Müasir gözəl geyimlərin yaradılmasında parçanın tərtibatını, xassəsini, lif tərkibini nəzərə almamaq mümkün deyil.

Gigiyenik tələblər. Geyimlərə verilən gigiyenik tələblərin əsas vəzifəsi ondan ibarətdir ki, onlar insanın normal həyat fəaliyyətini təmin etmiş olsun.

Geyimlərin gigiyenik tələblərini 2 əsas qrupa bölmək olar:

1. İnsan bədənini xarici mühitin xoşagəlməz amillərindən qoruya bilməsi.
Burada aşağı və yuxarı temperaturun təsirləri, artıq günəş şüalarının, küləyin, yağışın, qarın, mexaniki zədələnmələrin təsirləri daxildir.
2. Orqanizmin normal funksiyasını təmin etmək üçün lazımi şəraitin yaradılması. Buraya bədən daimi temperaturunun saxlanması, maddələr mübadiləsi məhsullarının kənar edilməsi, bədən təmizliyinin qorunması və s. daxildir.

Baxmayaraq ki, müxtəlif təyinatlı geyimlər üçün bu göstərilən tələblərin əhəmiyyət dərəcəsi müxtəlifdir, lakin istənilən hər hansı geyim məmulatı adları çəkilən gigiyenik tələb göstəricilərinə malik olmalıdır. Məsələn, qış geyimlərinə qoyulan əsas gigiyenik tələblər bədəni soyuqdan qoruması, alt geyimlərinə qoyulan əsas gigiyenik tələblər isə insan bədənində baş verən maddələr mübadiləsi məhsullarını özünə cəlb etmək və ətraf mühitə verməkdən ibarətdir.

Gigiyenik tələblərin ödənilməsi öz növbəsində bir neçə amillərdən, yəni materialların xassəsindən (lifin növü və xassəsi, parçanın quruluşu, həcmi, çəkisi, rəngi və s.) modelin çevrilməsindən (bədən)(geyimin bədənə yapışma dərəcəsi, hava təbəqəsinin böyüklüyü, boğaz nahiyyəsinin biçimi və s.), məmulatın konstruksiyasının (tələblərin sayı, bədənə yaxşı oturması və s.), emalından (detalların birləşdirilmə növləri, sıırıqların sayı və qalınlığı) çox asılıdır.

Geyimlərin ən vacib xassələrindən biri onların istilikizoləedici qabiliyyəti sayılır. Təbiətdə ən pis istilikkeçirici qabiliyyətə malik olan hava hesab olunur. Hər hansı materialın istilikizotmə xassəsi materialda mövcud olan havanın miqdarı və materialın özünün istilikkeçirmə qabiliyyətindən çox asılıdır.

Geyimlərin çox təbəqəli olmasının insan orqanizminin istiliyinin izoləedilməsində böyük rolu vardır. Tədqiqat zamanı müəyyən olunmuşdur ki, -20°C - ə malik hava şəraitində paltonun xarici təbəqəsində temperatur -12.5°C , alt dəyişəyində -20°C , kostyum - don təbəqəsində -15.3°C , alt geyimlə bədən arasında -31°C və bədən səthində isə -33°C -yə bərabər olur.

Geyimlərin gigiyenik cəhətdən əlverişli olmasında materialın rənginin də müəyyən rolu vardır. Geyimin rəngi günəş şüalarının qəbul və dəf edilməsində böyük əhəmiyyəti olduğundan isti şəraitdə belə geyimlərin əlverişli olması daha məqsədəuyğundur. Məlumdur ki, ağ material günəş şüalarını 98% dəf edirsə, qara material isə 99.5% udur. Qırmızı rəng istilik şüalarını yaxşı dəf edir və materialı qızmadan qoruyur. Qara material çirklənməni gizlədir, bununla da onun gigiyenik xassəsi pisləşir.

Geyimlərin gigiyenikliyi əlverişli olmasında onun çəkisinin və yumşaqlığının da xüsusi rolu vardır. Bütün geyim dəstinin çəkisi bədən çəkisinin 15% - ə qədərini təşkil etməlidir.

Geyimlərin gigiyenik xassəsinin lazımi tələb göstəricilərinə uyğun gəlməsində çirklənmənin və elektricləşmənin də xüsusi rolu vardır. Hamar səthli material tozu az götürür, lakin xovlu və mürəkkəb tikiş sırıqlarına malik məmulat nisbətən çox toz götürə bilər. Sintetik və süni liflərin bəziləri yüksək elektricləşmə xassəsinə

malik olduğundan bu növ materiallardan olan geyimlər istehlak zamanı asanlıqla çirklənirlər.

Xidmət müddətini təyin edən istehlak tələbləri. Geyimlərə qoyulan ən vacib tələblərdən biri də onun istismar müddətinin uzun olması və yaxud xidmətinin daha çox olmasıdır.

Geyimlərin xidmət müddəti dedikdə məmulatın dağılana qədər tətbiq müddəti başa düşülür ki, bunu da saatlarla, günlərlə, aylar və illərlə hesablayırlar. Geyimin xidmət müddətinin qurtarması istər məmulatın tam dağılması ilə və yaxud da onun xassələrinin pisləşməsi, modasının dəyişməsi, istehlakçının boy və ölçüsünün dəyişməsi ilə başa çata bilər.

Xidmət müddətinin davam etməsinə birinci növbədə məmulatın dağılmaya qarşı davamlılığı daha çox təsir göstərir. Məmulatın dağılması dedikdə isə nəticə etibarlı ilə onun xassəsinin pisləşməsi və yaxud parçalanıb sıradan çıxması başa düşülür.

Məmulatın dağıdıcı amillərin təsirinə qarşı əks dayanması onların geyilməyə qarşı davamlılığı adlanır. Bu isə ya dağıdıcı təsirlərin sayı ilə, ya da dağılma müddəti ilə təyin olunur. Uzunömürlülük dedikdə məmulatın istehlakı zamanı baş verən dağılma müddəti başa düşülür, daha doğrusu məmulatın geyilən zaman hansı vaxt ərzində dağıla bilər.

Uzunömürlülükdən fərqli olaraq məmulatın xidmət müddəti vaxtdan əlavə ona təsir edən amilləri, “istirahət” vaxtını, onun təsirinə sərf edilən vaxtı, geyilmə mövsümləri arasındakı vaxtları və s. özündə cəmləşdirə bilər.

Məmulatın xidmət müddətinin başa çatmasına 2 əsas amil təsir göstərir: məmulatın dağılması yaxud onun xassələrinin pisləşməsi və istehlak şəraitinin dəyişməsi ilə məmulata olan əhali tələbatının dəyişməsi. Bununla bərabər məmulatda fiziki və mənəvi köhnəlmə gedir.

Mənəvi köhnəlmə onunla xarakterizə olunur ki, məmulat digər yararlı xassələrini saxlamaqla xarici görünüşcə istehlakçının tələbini ödəmir, materialının rəngi onun formasına uyğunlaşmır və nəticədə istehlakçının ölçüsünə uyğun gəlməməklə məmulat sıradan çıxır.

Fiziki köhnəlmə məmulata xarici təsirlərin kompleks halda təsiri zamanı baş verir. Bu təsirlərin dərəcəsi isə onun təyinatı və istehlak şəraitindən çox asılıdır. əgər alt dəyişəklərinin dağılmasına geyimlərin səthinin sürtülməsi, yuyulmanın kompleks amillərinin və ütünün təsiri varsa, (təkrar) üst geyimlərinin dağılması isə birinci növbədə sürtünmənin, təkrar qatlanma və dartma qüvvəsinin, materialın köhnəlməsinə təsir göstərən işıq şüalarının və havanın təsiri hesabına baş verir.

Tikiş malların etibarlılığı parçanın uzanması zamanı cırılmaya qarşı davamlılığından, detallarının bir - birinə birləşdirilmə növündən, texnoloji rejimlərin düzgün və dəqiq yerinə yetirilməsindən, habelə məmulatın konstruksiyasından və s. çox asılıdır.

Geyimlərin xidmət müddətinin artırılmasının böyük xalq təsərrüfatı vardır. Göstərmək lazımdır ki, məmulatın geyilmə müddətinin 5 - 10% artırılması 30 böyük tikiş fabrikinin 1 illik buraxdığı hazır məhsula bərabərdir. Bunu üçün də məmulat layihələşdirilən zaman onun gələcəkdə təmiri imkanına da xüsusi fikir

verilir. Bu isə hər şeydən əvvəl məmulatın modelindən, konstruksiyasından və detallarının birləşdirilmə üsulundan çox asılıdır.

Məmulatın xidmət müddətinə eyni zamanda onun formasının davamlılığı və istifadəsinin rahatlığı da böyük təsir göstərir. Geyimlərə qabarıq və həcmi formalar vermək üçün mexaniki, plastiki və termoplastiki formaya salma üsullarından istifadə olunur. Bunların içərisində termoplastiki formalaşdırma üsulu ən perspektivli sayılır. Çünki bu üsulla məmulat tez başa gəlir, dəqiq olur və effektivdir.

Geyimlərin xidmət müddətinin iqtisadi amillərdən də asılılığı vardır. Geyimlərin ucuz və bahalıqı ölkənin iqtisadi inkişafının ümumi səviyyəsi ilə, sənayenin vəziyyəti ilə, tikəş sənayesinin texnologiyasının müasirliyi və təşkili ilə, habelə digər işlərin obyektiv iqtisadi amilləri ilə təyin olunur.

3. Qadın yüngül donlarının keyfiyyətinə təsir edən amillər.

Geyim malları mürəkkəb konstruksiyalı məmulatdır. Həm də onların çeşidi çox genişdir. Odur ki, onların istehlak xassələrinin seçilməsi və formalaşdırılması əsasən məmulat üzrə nümunəvi nümunənin növündən, təyinatından və istehlak xüsusiyyətlərindən asılı olur. Hazır tikili mallar kompleksi tələblərə cavab verməlidir. Bu cür istehlak tələblərini təmin etmək üçün onların istehlak xassələrini formalaşdıran amillərin öyrənilməsi və istiqamətləndirilməsi tikiş sənayesi ilə əlaqədar olaraq çalışan bütün sənəd adamlarının, o cümlədən əmtəəşünaslarında mühüm vəzifələrindən biridir. Bütövlükdə tikili malların keyfiyyəti istehlak xassələri birinci növbədə onu təşkil edən materialın növündən və xassələrindən, məmulatın modelindən, konstruksiya xüsusiyyətlərindən, həm də biçilib - tikilməsi, emalı və bəzəndirilməsi proseslərindən asılıdır. Keyfiyyəti mühafizə edən şərtləri, həm də onu normalaşdıran və ona nəzarət edən şərtlərin də rolu ciddidir.

Təhlili göstərir ki, bütövlükdə tikili malların keyfiyyəti insanların işə münasibətindən, məhsuliyətindən və geyimə nə dərəcədə xidmət göstərilməsindən, onunla davranmaqdan da çox asılıdır.

Bu deyilənlərə əsasən qadın iş paltolarının da yüksək keyfiyyətli olmasını təmin etmək üçün onların keyfiyyətinə qarşı yuxarıda göstərildiyi kimi kompleks istehlakçı tələbləri irəli sürülməlidir. Yeni modellərin işlənməsi üçün birinci növbədə geyimin keyfiyyət göstəriciləri sistemi yaradılır və onların siyahısı QOST 4.45 - 77 ilə normalaşdırılır.

Bundan əlavə geyim haqqında müasir təsəvvürlərin vəziyyəti də geyimin keyfiyyətinə də təsir edir. Hər bir geyim üçün materialı seçmək üçün onun modelləşdirilməsi, quraşdırılması və istehsalı şərtləri, geyimin müasir üslubda və modanın istiqamətlərinə uyğunluğu, həm də istehlakçıların peşə yönümü, milli ənənələri, işi, ölçü - boy göstəriciləri və marağı nəzərə alınır. Məsələn, qadın qış paltolarının istismar davamlılığı, gigiyenikliliyi, komfortluğu, stabilliyi materialdan birbaşa asılı olur.

Qadın paltarları üçün işlədilən materialları bir qayda olaraq əsas materiallara, astar materiallara, istiləşdirici materiallara, birləşdirici materiallara, furnitura materiallara (xəz, trikotaj hissələr və s.) bölünürlər.

Əsas material geyimi təşkil edən üz materialıdır. Buraya çox müxtəlif növlərdə pambıq, yun, ipək və kətan parçalar, süni ipəkdən, sintetik ipəkdən hazırlanan parçalar, toxunmamış materiallar, təbii və eyni xəz, xəzlik materiallar, gön - dəri materialları, trekotaj polotnoları aid edilə bilər. Bu materialın növü və xassələri geyimin növündən, təyinatından və istehlakçının tələbatından, həm də istehsal imkanlarından asılı olaraq seçilir. Üz materiallarının nəinki temperatur xassələri, həm də rəngi, strukturası, nöqsazsızlığı, emal xassələri də yoxlanılır. Bəzən materiala görə model, bəzən də modelə görə materialı seçirlər. Qalan materialların da keyfiyyətinə qarşı ciddi standart tələbləri irəli sürülür. Onların geyimcə və geyimdə üz materialı ilə uyğunluğu tam nəzarət altına alınır.

Geyimdə material nöqsanları çox ola bilər. Buna görə də material tam keyfiyyətə yoxlanıldıqdan sonra onu geyimin istehsalına işlədirlər.

Geyimin modelləşdirilməsi dedikdə bu qrup mallar üzrə ilk nümunələrin yaradılması prosesi başa düşülür. Qeyd etmək lazımdır ki, pis model yaxşı materialı da tərk edə bilər. Modelləşdirmədə buraxılan nöqsanlar paltarın mənəvi davamlılığını azaldır. Yəni onları mənəvi cəhətdən köhnədir. Söz yox ki, belə paltarı alıcılar da seçmir və onlar ticarətdə yığılıb qalır. Həmin paltarın istehsalına çəkilən xərclər də itir.

Buna görə də modelləşdirmə ilə daha bacarıqlı modelçilər, rəssamlar, konstrukturlar və ya texnoloqlar məşğul olmalıdır. Əmtəəşünaslar isə onun istehlakçı tələbinə uyğunluğunun perspektivliyini operativ surətdə təyin etməyi və modeldəki nöqsanların modelləşdirilməsi ilə mərkəzi modalar evi, struktur və layihə laboratoriyaları, texniki estetikə və çeşid institutları məşğul olur. Hər bir yeni modeli bədii şüraların buraxılışından keçirdikdən sonra əgər məsləhət görülsə onun istehsalı təklif edilməlidir. Hər bir modelin fasonu, forması, silueti, biçimi, kompozisiyası, dəstliyi, hissələrinin tikişlərinin vəziyyəti, hətta materialın növü, rəngi, naxışının geyimdə yerləşməsi xüsusiyyəti və furniturası da alıcı təşkilatla razılaşdırıldıqdan sonra istehsala qoyulmalıdır.

Geyimin konstruksiyası onun ilk model üzrə çertyojlarının və ülgülərinin çıxarılması, çoxaldılması başa düşülür. Geyim bir modeldə, bir baza ölçüdə, qayda və doluluqda (cinsdə) qamət üçün olur. Lakin onun daha geniş kütlə üçün kütləvi istehsalını təşkil etmək lazım gəlir. Buna görə də insan qamətinin formaları, ölçüləri və digər ostronometrik öynəlikdikdən sonra ölkə üzrə onların standartı hazırlanır. Sonra hər tipə və fiqura uyğun olaraq geyimlər konstruksiya edilir. Məsələn, qadın geyimləri 88 ölçüdə 144 plçüyə qədər hər ölçü bir - birindən 12

sm fərqlənməklə geniş ölçülərdə hazırlayırlar(ölçü qaməti döş çevrəsinin uzunluğuna bərabər götürülür). Hər ölçü isə 144 - dən başlamaqla hər biri ± 3 sm fərqlənməklə 192 sm - dək növlərdə hazırlanır. Bundan əlavə hər ölçü və boy üzrə doluluq da fərqləndirilir.

Göründüyü kimi, geyimlərdə belə ölçü çeşidinin çoxluğu ülgülərin (lekalların) da çoxalmasına səbəb olur.

Məmulat isə həmin ülgülər əsasında biçilib - tikilir. Əgər burada konstruksiya nöqsanları baş verərsə və tikiş, sərbəstlik normaları düzgün təyin edilməssə geyimlər kütləvi surətdə çıxdaş ola bilər. Buna görə də əmtəəşünaslıq təcrübəsində geyimin konstruksiyasına daha ciddi tələblər irəli sürülür və yoxlama zamanı bunlar ciddi nəzərə alınır.

Geyimləri biçmək üçün onların üz materialına (və ya astarlığı) lay ilə üst - üstə stol üstünə sərilər. Buna nosetin deyilir. 10 - 15 sm qalınlığında parça layı yığıldıqdan sonra ən üstə ülgülər düzülür, hissələr təbaşirlənir və nömrələnir. Sonra isə yoxlanılaraq maşınla biçilib dəst halında bağlanaraq tikiş sexinə göndərilir. Biçmə nöqsanı detallı sıradan çıxarır. Gizli olduqda hazır geyimin də çıxdaş edilməsinə səbəb olur.

Geyimlərin tikilməsi proseslərində tikiş növləri, göstəriciləri və tikiş sapları modelə uyğun təyin edilir.

Hazır məmulat keyfiyyətə yoxlanılır, bəzəndirilir, markalanır və bükülərək satışa göndərilir. Bütün bunlar hamısı malın keyfiyyətinə ciddi təsir edən amillərdir.

4. Qadın yüngül donlarının keyfiyyət göstəriciləri və onların təyini üsulları.

Tikiş mallarının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması insanların artmaqda olan tələbatının yüksək səviyyədə ödənilməsinə xidmət edir. Məmulatın keyfiyyəti artdıqca onun istifadə müddəti də artır ki, bu da müvafiq miqdarda tikili mal alış və istehsalına bərabər qiymətləndirilir.

Müasir tikiş sənayesinin qarşısında duran mühüm vəzifə əhalinin istehlak etdiyi tikili mallar istehsalını artırmaq, onların keyfiyyətini yüksəltmək və istehsal və əmək ehtiyatlarından, material vəsaitlərindən istifadənin səmərəliliyini artırmaqla ucuz qiymətli məhsul istehsal etməkdir.

Tikiş mallarının keyfiyyətinin yüksəldilməsinə nail olmaq üçün mal keyfiyyətində dəyişiklik əmələ gətirə bilən amillərə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Bu amillərə tikili məmulatın modeli (onun bədii tərtibatı, təyinatına uyğunluğu və estetik tələblər), konstruksiyası (fiqurda yaxşı oturması, əhalinin ölçü əlamətlərinə müvafiq gəlməsi), materialı (onun istismar, gigiyenik və s. xassələri) və emalı (emalının dəqiqliyi, birləşmələrinin möhkəmliyi, texnoloji proseslərin səviyyəsi, istehsalat nöqsanlarından azad olunması) aid edilir.

Bütün tikili məmulatlar xarici görünüşünə, materialına, hazırlanma keyfiyyətinə görə normalaşdırılmış texniki sənədlərə müvafiq olmalıdır. Bu sənədlərdə məmulatın keyfiyyətini xarakterizə edən göstəricilər və normalar, habelə bu və ya başqa məmulatın keyfiyyətinin ona qarşı qoyulan tələblərə uyğunluğunu müəyyən etmək üsulları verilmişdir. Bütün tikili məmulatların

keyfiyyət göstəriciləri, onların normalaşdırılması və müəyyənləşdirilməsi üsulları həmin məcmulatin keyfiyyətinə qarşı qoyulan tələblərə müvafiq olaraq təyin edilir.

Normalaşdırılmış texniki sənədlərdə bütün tikili məmulatın kompleks istismar xassələrinə və yüksək emal keyfiyyətinə malik olmasını təmin etmək üçün onun hazırlanması keyfiyyətinə qarşı əsas tələblər irəli sürülür. Tikili malların təyinatına, konstruksiyasına, materiallarına və s. əlamətlərə görə müxtəlif olmasına baxmayaraq, onun hazırlanma keyfiyyətinə verilən tələblər ümumiləşdirilmiş ola bilər.

Üst geyimlərinin emalı keyfiyyətini aşağıdakı göstəriciləri yoxlamaqla müəyyən edirlər:

1. Tikiş addımlarının sıxlığı, sapının nömrəsi, həmçinin tikili malın hazırlandığı materialın lif tərkibi və qalınlığı, habelə tikiş əməliyyatı məmulatın növünə müvafiq olmalıdır.

Sapların rəngi tikili malın materialı, rəngi ilə ahəngdarlıq təşkil etməlidir. Furnitura parçanın rənginə uyğun pambıq sapla tikilməlidir. Zahir bəzək əməliyyatı düymə ilməsi və keçirmələr, yun və ipək geyimlərdə ipək saplarla, pambıq, qabamahud, əlvən şal və zərif mahud parçalardan,²³ və 125 qrupa mənsub olanlarında isə pambıq sapdan istifadə edilə bilər.

2. Tikişlərin eni bütün məmulatlarda normalaşdırılmış texniki sənədlərə müvafiq olmalıdır. Uzaqlaşma ən məsul hissələrdə (çiyin, qol oyması, boğaz, yaxa və s. sahələrdə) 0.1 sm - dən çox olmamalı, az məsul hissələrdə isə (qolda, astarda, qırçında və s.) 0.2 sm - dən çox, məsuliyyət olmayan tikişlərdə isə (astar hissələrinin bərkidilməsində) 0.3 sm - dən çox olmamalıdır.

Bəzək və kənar tikişlərinin xüsusiyyətindən asılı olaraq onların öz yerini dəyişməsi imkanı müxtəlif olur. Məsələn, kənar tikiş 0.1 sm - ə qədər kənara yaxın aparılırsa, burada heç bir uzaqlaşmaya yol verilmir. 0.2 sm - ə qədər olduqda 0.05 sm, 0.3 - 0.7 sm - ə qədər uzaq olduqda 0.1 sm, 0.7 sm - dən çox olduqda isə 0.2 sm - dək uzaqlaşmaya icazə verilir.

3. Açıq kəsik üzrə tikişlər sökülən parçalarda aşırmalı olmalıdır.

4. Bütün astarlıqlı üst geyimlərində yaxa, boyunluq, qolların aşağı hissəsinə, kürək xəttindəki yarıq hissələrində aralıq materialları qoyulmalıdır. Şalvarda isə kəmər hissəyə bant hissəyə, yubkalarda düymələnən yarıq tərəfdə köbə altlıq və aralıq materialı olmalıdır. Aşırma və şəbəkəli ilmələrlə tikilmiş məmulatlarda yaxa aralıq materiallarından görünməməli və ya ilmə yerindən işıq keçməməsi üçün həmin hissələrə üst materiallarının rənginə uyğun kolenkor və flizelin bez zolağı qoyulur.

Kişilər və uşaqlar üçün yun parçadan olan palto, yarım palto, kurtka, pencəklərin köks hissəsinə codsaxlayıcı tük hörülmüş parçalar və ya onun əvəzedicilərindən aralıq materialı qoyulur.

5. Bütün astarlı geyimlərin yaxa döş hissələrinə və qol oymalarına cib ağzlarına, şalvarda isə bant hissəyə tikişlə bərkidilən kənar hissələrdən içəri kronka tikilir. Bu tikiş kənarlarının gərilməsi və paltarın forma saxlama qabiliyyətini artırmaq üçündür.

6. Yan ciblərində cib ağzına və onun qapaqlarına astar tərəfdən pambıq parçadan dolevik qoyulur. Lakin pambıq parçadan olanlarda isə tək qat pambıq parçadan ciblər qoyulur.

7. Cib qurtaracaqları ilmələr, lamskanın çıxış hissələri yaxanın qurtaracaq hissələri şalvarın bantı skrepka ilə bərkidilməlidir.

8. Zolaqlı bə damalı parçadan olan məmulatın tikilməsində aşağıdakı şərtlər yerinə yetirilməlidir.

- Ətəklərdə (hissələrdə) zolaqların paralelliyi təmin edilməyi;
- Lamskanda zolaqlar yaxanın kənarlarına paralel olmalıdır;
- Lamskanda və kürəkdə zolaqların yerləşməsində mütənasiblik gözlənilməlidir;
- Hissələr (cib qapaqları, koketka və s.) bərkidilərkən zolaqların üst - üstə düşməsi gözlənilməlidir.

9. Paltarın astarının rəngi üz materialının rəngində və ya uyğun rəngdə olmalıdır. 23 - 125 - ci qruplara yun parçalardan olan geyimlərdə astar mütləq ipəkdən olmalıdır. Bu materiallardan olan şalvarlara isə qabaq tərəfdən ipək astar qoyulmalıdır. Şalvarın oturacaq hissəsinə isə ipəkdən naklatka tikilir. Pencək və kurtkanın qolu qurşaq hissəsi və otkosoklarda astarlıq qol üçün olduğu kimi (güllü və zolaqlı) ola bilər. Xırda hissələrin (cib qapağı, xılyastik və s.) astarı əsas materialın rənginə uyğun olmalıdır.

10. İstiləşdirici aralıq materialların qalınlığı müxtəlif hissələr üzrə fərqlənir. Məmulatın yuxarı hissəsində omba xəttinə qədər və qollarda isə aşağıdan 10 - 12 sm qalanadək (uşaq geyimlərində 6 - 8 sm) aşağıya nisbətən qalın olur.

11. Yun məmulatlarda astarlar gizli tikişlə, pambıq məmulatlarda isə ikitərəfli tikişlə tikilir. Şalvarlara aşağı hissədən tesma tikilir.

Texnoloji emal xüsusiyyətinə görə üç kateqoriya keyfiyyətlə buraxılır: adi, yüksək keyfiyyətli və dövlət keyfiyyət nişanı üçün attestasiya olunmuş məmulatlar.

Adi keyfiyyətli məmulatlar bütün növ parçalardan adi modellər üzrə müəyyən qrup MRTU və TU - lara əsasən istehsal edilir. Belə üst geyimlərinə əksərən pambıqdan və ipəkdən astar qoyulur.

Yüksək keyfiyyətli məmulatlara 36 - cı qrupa mənsub şal və xalis yundan zərif mahud parçalardan kişi və qadın geyimləri, 22 - ci qrupdan yüksək olan xalis yun, zərif mahuddan yüngül qadın donları, 0519 və 0521 - ci qrupa mənsub ipək parça məmulatlar, həmçinin tikməli, xəzlə bəzəndirilmiş, plisse və qofre edilmiş bütün modeldən qadın gecə və gəzinti donları aid edilir.

Yüksək keyfiyyətli tikili məmulatların astarı yüksək keyfiyyətli ipəkdən (satin - dubl, astarlıq satin art - 3240 və s.) və ən yaxşı aralıq materialı və furnitura olmalıdır.

Yüksək keyfiyyətli qış paltolarına yarımyun trikotaj və sırınmış latin qoyulur, yaxası və boyunluğu qiymətli xəzdən və xüsusi emaldan keçirilmiş qoyun dərisindən hazırlanır.

Yüksək keyfiyyətli paltarlar xüsusi texniki şərtlər və MRTU və RTU - lara və nəzərdə tutulan və texnoloji əməliyyatlara əlavə olaraq emal keyfiyyətini yüksəldən tələblər əsasında istehsal edilir.

Yaxasına, məmulatın ətəklərinə, kürək şlipsinə kə tandan kromka qoyulmalıdır. Yapışqanlı kromkalara bu məmulatlarda icazə verilmir.

Sağ tərəfdən kəsik ciblərə və qapaqlı palto cib meşoklarına və pencək ciblərinə gizli cib də tikilir. Sol tərəfdən astar üzə əlavə cib tikilir. Palto və pencəklərdə daxili cib üçün çıxış yolu qoyulur.

Yaxa aralıq materialının aracı onketka və ya təbii tüklə hörülür. Yaxa aralıq materialı arasы 1 sm - ə qədər olan tikişlə sınıdır. Yaxanın dik hissələri universal, otlet hissələri isə xüsusi maşınlarla tikilir. Hər bir tikiş xətti arasındakı məsafə 0.2 sm olur. Boyunluq altı yaxa qatlama tikişlə bərkidilir.

Yüksək keyfiyyətli şalvarlarda oturacaq hissənin tikişlərinə astar materialı ilə ley tikilir. Qulfik və bant üz materialın rənginə müvafiq rəngdə astarla qalınlaşdırılır.

Şalvarın aşağı hissəsi ikiqat manjetlə və ya manjetsiz tikilir. Tikişləri isə ipək sapla aparılır.

Yüksək keyfiyyətli kişi paltoları yaxaaltı hissə aşağı hissə astar parçası ilə əlavə işlənir.

Paltoların keyfiyyəti bütün digər tikili mallarda olduğu kimi müxtəlif normativ texniki sənədlərin, yəni müxtəlif kateqoriyalarda standartların, texniki şərtlərin, texniki təsvir sənədlərinin, müqavilə şərtlərinin şərtləndirdiyi tələblər və normativlər əsasında və xüsusi təsdiq edilmiş nümunələrlə müqayisə edilməklə yoxlanılır. Bütün növ tikili mallara aid standartların sayı 80 - dən çoxdur. Onlardan 45 - ə qədəri yüksək kateqoriyalı dövlət standartlarıdır.

Bu standartlar tikili məmulatın yüksək keyfiyyətli olmasının təmin edən bütün şərtləri əhatə edir. Əlbəttə bir sıra estetik xassələrə və normalaşdırılması mümkün olmayan göstəricilər müstəsna olmaqla, standartlar tikili malların

layihələşdirilməsi, quraşdırılması, istehsalı, satışı və onun materiallarını təmin edən bütün müəssisə və təşkilatların, ayrı - ayrı işçilərin məhsuliyətini, hüquq və vəzifələrini, cavabdehliyini müəyyən edir.

Standartlar ticarətə keyfiyyətsiz mal daxil olmasının qarşısını almaq üçün hazırdır. Ən etibarlı sipər hesab edilir. O, əmtəəşünaslara xüsusilə böyük hüquqlar verir. Standartlardan ticarətin təşkili, malların xarakterizə edilməsi və keyfiyyətinin idarə edilməsi üçün daha geniş istifadə edilir. Məsələn, QOST 17037 - 77 məişət tikili məmulatına adi termin və anlayışları müəyyən edir. QOST 20521 - 75, QOST 22977 - 78 eynilə tikili malların hissələrinə onların istehsalına və texnologiyasına aid olan çoxlu termin və işarələri, anlayışları normalaşdırır. Bu da uçotu, xarakteristikanı, çıxdaşı və müxtəlif cür sənədləşdirmələri xeyli asanlaşdırır. QOST 4.45 - 77 tikili məmulatın keyfiyyət göstəriciləri üzrə vahid sistemi və göstəricilərin siyahısını müəyyən edir. Bunun da əsasında normalaşdırma və yoxlama xeyli asanlaşır. QOST 12566 - 71 məişət tikili mallarının sortlaşdırılması qaydalarını, QOST 23948 - 80 tikili məmulatın qəbulu qaydalarını, QOST 4103 - 63 isə onların keyfiyyətə yoxlanılması qaydalarının müəyyən edir. QOST 10581 - 81 tikili və trikotaj məmulatının markalanması, qablaşdırılması, daşınması, saxlanması qaydalarının müəyyən edir. OST 17 - 771 - 78 üzrə isə tikili mallar təsnif edilir. OST 17 - 886 - 81 - ə əsasən isə onların dövlət keyfiyyət attestasiyası qaydaları həyata keçirilir. Yeni nümunələrin təsdiqi qaydası QOST 15007 - 81 üzrə müəyyən edilir.

Bütün standartların hər birində paltolara aid keyfiyyət göstəriciləri normalaşdırılır və onların müəyyən edilməsi qaydası göstərilir. Onların hamısında

olduğu kimi, qeyd etmək lazımdır ki, hər bir məmulatın onun üçün təsdiq edilmiş texniki təsvirə və modelin nümunə etalonuna uyğun hazırlandığı yoxlanılaraq aydın edilməlidir. Bütün bunun üçün aşağıdakı cəhətlər əsas götürülür və onun təsdiq edilmiş etalona, texniki təsvir sənədinə və müqavilə şərtlərinə uyğunluğu yoxlanılır.

Xarici görünüşünə görə model istehlakçı ilə razılaşdırılmış və təsdiq edilmiş etalon nümunəyə uyğun olmalıdır.

Parçasının çeşidinə, furniturasına və digər materialına görə texniki təsvirdə verilmiş material üzrə cədvəl məlumatına və nümunə - etalona əlavə edilmiş material keyfiyyətinə görə qüvvədə olan müvafiq standartla uyğun olmalıdır.

Əsas parçadan olan hissələrin, astar və aralıq hissələrin miqdarına görə texniki təsvirdə verilən hissələr siyahısında göstəricilərə uyğun olmalıdır.

Ölçülərinə görə hazır halda məmulat üçün texniki təsvirdə verilmiş ölçü tabelinə uyğun olmalıdır.

Hazırlanma metoduna görə texniki təsvirlərin müvafiq bölməsində verilən biçmə və hazırlıq metoduna uyğun olmalıdır.

Hazırlıq keyfiyyətinə görə modelin texniki təsvirinə, texniki şərtlərə və qüvvədə olan standartlara uyğun olmalıdır.

Bütün bu deyilənlər əsas götürülməklə ticarətə daxil olan tikili məmulatlar, o cümlədən qadın qış paltoları keyfiyyətə yoxlanılır, sortlaşdırılır və keyfiyyəti standartla, müqavilə şərtlərinə uyğun gəlməyən mallar qəbul edilmir. Bunun üçün mal göndərənlər cərimə edilir.

5. Qadın yüngül donlarının yoxlanması zamanı istifadə olunan əsas normativ - texniki sənədlər.

QOST 4103 - 82 Tikili mallar. Keyfiyyətə nəzarət üsulları.

QOST 10581 - 91 Tikili və trikotaj malları. Markalanma. Qablaşdırma və saxlanma.

QOST 12566 - 88 Məişət təyinatlı tikili mallar. Sortunun təyini.

QOST 16504 - 81 Məhsulun keyfiyyətinə nəzarət və sınaqdan keçirilməsi.

QOST 16958 - 71 Toxuculuq malları. Mallara qulluq etmək üçün işarələr.

QOST 17037 - 85 Tikili və trikotaj malları. Terminlər və anlayışlar.

QOST 20521 - 75 Tikili malların istehsal texnologiyası. Terminlər və anlayışlar.

QOST 20566 - 75 Parçadan olan ədədi məmulatlar. Qəbul qaydaları nümunəsinin seçilməsi üsulları.

QOST 22277 - 89 Tikiş məmulatlarının detalları. Terminlər və anlayışlar.

QOST 24103 - 80 Tikili mallar. Terminlər və nöqsanların təyini.

QOST 26623 - 85 Parçadan olan materiallar və məmulatlar. Xammalının növünə görə işarələnməsi və yaxud izahatı.

Xarici ölkələrdən daxil olan tikili malların ekspertizasının keçirilməsi metodikası. Azərbaycan Respublikasının ticarət sənaye palatası.

6. Qadın yüngül donlarının təsnifatı və çeşidi.

Tikili mallar aşağıdakı əlamətlərinə görə təsnifləşdirilir.

Ümumi təyinatına görə 5 sinfə ayrılır: bunlar da öz növbəsində məişət, idman, xüsusi, idarə və milli geyim əşyalarına ayrılır.

Istismar şəraitinə görə 5 qrupa bölünür: üst geyimlərinə, yüngül donlara, tikiş xırdavatına, baş geyimlərinə, əvvəlki qruplara daxil olmayan digər tikiş ləvazimatları.

Qruplar öz növbəsində model - konstruksiya və istifadə əlamətlərinə görə yarımqruplara ayrılır. Üst geyimləri qrupuna paltolar, kostyumlar, yüngül donlar, donlar, bluzkalar, yubkalar, digər don məmulatları yarımqrupu aiddir; dəyişək qrupu üst dəyişəklərinə, yataq dəyişəklərinə, geyim qrupu və tikiş xırdavatı məmulatlarına aid olmayan tikili mallar yarımqrupuna ayrılır;

Baş geyimləri furaşka və kepkalara, şlyapalara, şapkalara bölünür;

Geyimə aid olmayan tikiş ləvazimatları qrupu isə fərdi və ictimai istehlak üçün, habelə texniki təyinatlı məmulatlar yarımqrupuna bölünür.

Yarımqruplara bölünən tikili mallar növlərinə görə 6 əlamətlər üzrə bir - birilərlə fərqləndirilir:

- növ müxtəlifliyinə görə (palto, plaş, şinel və s.);
- istehlakçının cinsinə görə;
- istehlakçının yaşına görə;
- mövsümünə və istifadə müddətinə görə;
- üz materilinin və parçasının növünə görə;

- məmulatın təyinatına görə.

İstehlakçının cinsinə və yaşına görə tikili mallar kişi, qadın və uşaqlar üçün olanlara bölünür. Uşaqların yaşından asılı olaraq yeniyetmələr üçün, iri və kiçik yaşlı məktəbli uşaqlar üçün, məktəbəqədər və bağça yaşlı uşaqlar üçün və körpələr üçün olan tikili mallara bölünür.

Mövsümünə və istifadə vaxtına görə geyimlər qış, yay, mövsümlü və mövsümdənkənar olanlara bölünür.

Tikili malların istehsalı üçün yundan, ipəkdən, pambıqdan, kətandan, kimyəvi lif qarışığı olan müxtəlif çeşidli parçalardan, toxunmamış polotnodan, sintetik materiallardan, göndən jamşadan, təbii və süni xəz növlərində istifadə edilir.

Məişət təyinatlı tikili mallar haqqında aşağıda ümumi məlumat verilir.

Geyim insanlar tərəfindən istifadə olunan faydalılıq və estetik funksiyaları yerinə yetirən məmulatlar toplusudur.

Tikili mallar bütün növ lifli materiallardan tikiş istehsalı şəraitində hazırlanmaqla geyim və dəyişək üçün nəzərdə tutulan məmulatlar kimi başa düşülür.

Çiyinli məmulatlar insan bədəninin üst dayaq səthinə, böyük fəqərə sümüyündən başlamış, aşağıdan isə kürəyin və döşün qabarıq yeri ilə tamamlanan tikili mallar hesab olunur.

Kəmərli geyimlər sırasına daxil olanlar insan qamətinə bel və omba hissəsinə söykənməklə belin incə xəttində qurtaran tikili məmulatlar nəzərdə tutulur.

Dəst geyimlər dedikdə iki və daha çox əşyadan ibarət olan geyimlər başa düşülür və bunların da hər biri dəst geyimin tərkib hissəsi sayılır. Burada kostyum dəsti, şalvar dəsti, çimərlik kostyum dəsti, pijama dəsti və s. aiddir.

Üst geyimləri dedikdə dəyişək və köynəyin üstündə geyinilən tikiş məmulatları və yaxud kostyum - don qrupuna daxil olan geyimlər başa düşülür.

Məişət geyimləri müxtəlif məişət və ictimai yerlərdə istifadə olunan tikili məmulatlarıdır.

Gündəlik geyimlər adından göründüyü kimi hər gün istifadə olunan geyim əşyalarıdır.

Şənlik üçün olan geyimlər məişət geyimləri sırasına aid olmaqla toy - şənlik mərasimlərində istifadə olunur. Ev üçün olan geyimlər ev şəraitində ev işləri görmək və istirahət üçün olanlardır.

İşçi geyimləri ev şəraitində işləmək üçün olan geyim növləridir.

İdman geyimləri idmanın bu və ya digər növlərində istifadə olunan geyim növləridir.

Milli geyimlər hər bir xalqın milli adət və ənənələrini özündə əks etdirən geyim növləridir.

İstehsalat geyimləri müxtəlif sənaye və kənd təsərrüfatı istehsalı şəraitində istifadə olunan tikili mallar hesab olunur.

Xüsusi geyimlər müxtəlif zərərli və təhlükəli istehsal amillərin təsirindən mühafizə olunmaq üçün istifadə olunan geyimlərdir.

Sanitar geyimləri ümumi istehsalat çirklənmələrindən və əmək alətləri ilə işləyən zaman orqanizmə mənfi təsir edəcək əlamətlərdən qorumaq üçün istifadə olunan geyim növləridir.

Xidməti geyimlər hərbiçilər, xüsusi idarə işçiləri və tələbələr üçün istifadə olunan geyimlərdən hesab olunur.

Kütləvi istehsal olunan geyimlər tipləşdirilmiş insan qaməti üçün seriyalı və axın xətti üzrə istehsal edilən geyimlər sayılır.

Fərdi sifariş üzrə hazırlanan geyimlər adamların bədən ölçülərinin götürülməsi əsasında hazırlanmış geyim növüdür.

Hazır geyimlər dedikdə bütün texnoloji əməliyyatlardan keçmiş tikiş malları nəzərdə tutulur.

Geyim yarımfabrikatları texnoliji prosesi tam başa çatmamış geyim növüdür.

Mal nümunəsi dedikdə keyfiyyət göstəriciləri etalon kimi qəbul edilmiş məmulata uyğun gələn tikili məmulat növü hesab edilir.

Nümunə əvəzedicisi dedikdə bütün göstəricilərinə görə nümunə kimi qəbul edilmiş tikiş məmulatı başa düşülür. əvəzedici nümunənin etalona uyğun gəlməsi məhsulu istehsal edən müəssisə tərəfindən yoxlanılır və təsdiq edilir.

Çiyinli məmulatlar sırasına paltolar, yarımpaltolar, pləş, perelinlər, gödəkcələr, pencəklər, buluskalar, jaketlər, jiletlər, kombinezonlar, yarımkombinezonlar, donlar, xalatlar, qısa köynəklər, üst köynəyi, alt köynəyi, gecə köynəyi, çimərlik kostyumu daxildir.

Kəmərli tikili mallar sırasına şalvarlar, qısa şalvarlar, yubkalar, trusalar, kişilər üçün tumanlar aiddir.

Kostyum dəstinə ikili və üçlü kostyumlar, kişi kostyumları, uşaq kostyumları, qadınlar və qızlar üçün olan kostyumlar, qadın və qızlar üçün olan şalvarlı kostyumlar çimərlik kostyumları, pijamalar aiddir.

Tikili mallar tərkibcə müxtəlif saylı hissələrdən ibarətdir. Bunlara misal olaraq geyimin ön və arxa hissələri, kürəyi, ətəyi, yaxaaltı, düymələmək üçün haşiyə, qollar, kaketka, boyunluq, boyunluğun dayağı, boyunluğun arxaya qatlanan hissəsi, bəzək üçün haşiyə, manjet, cib qapağı, astar, kəmərlik, xılyastik qalstuk, ilgəklik, başlıq, çiyinlikaltı, asmaq üçün aid edilir.

7. Qadın yüngül donlarının keyfiyyətinin yoxlanılması üsulları.

Tikili malların keyfiyyət səviyyəsinin yoxlanılması üçün lazımi şərait yaradılmalıdır. Bunun üçün işıqlı otaq horizontal formalı masa lazım gəlir. Bundan başqa düymələnən tikili malların, məsələn, paltonun, pencəyin, plashın, jaketin və digər buna bənzər məmulatların keyfiyyətinə nəzarət edərkən mütləq müqəvvalar olmalıdır.

Tikili malların keyfiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsində əsasən orqanoleptik və ölçü üsullarından istifadə olunur. Bu üsullarla tikili malların xarici görünüşü, insan bədənində oturma keyfiyyəti, materialların görünüşündə rast gəlinən nöqsanlar, ayrı - ayrı detalları və qövşaqlarının hazırlanması keyfiyyəti yoxlanılır.

Məmulatın xarici görkəmini təsdiq edilmiş etalon - nümunə ilə müqayisə edib yekun nəticəyə gəlmək olar. Bu zaman orqanoleptik metoddan istifadə edilir.

Keyfiyyəti yoxlanılan geyim əşyası təsdiq edilmiş etalon nümunə ilə tutuşdurulur və onun xarici görünüşü normativ - texniki sənədlərdə tələblərlə müqayisə edilir.

Tikili malların keyfiyyətinin təyin edilməsində çiyinli və kəmərlili məmulatların insan qamətinə oturma keyfiyyəti ən vacib amillərdən biridir. Təcrübədə bu məqsəd üçün orqanoleptik və ölçmə amillərindən istifadə edilir. Bunun üçün keyfiyyəti yoxlanılan tikili məmulat növü müqəvvaya geyindirilir, düymələnir, kürək və əmək hissələri, yaxası, boyunluğu, qolları düzəldilir. Yaxası olmayan üst geyimləri yüngül geyimlər, dəyişək məmulatlarının qamətə oturma keyfiyyəti məmulatın istehsalı zamanı keyfiyyətin yoxlanılması qaydasındakı kimi nəzərdən

keçirilir. Boyunluğun boğazlıq hissəsi ilə birləşdirilməsi səviyyəsi yoxlanılarkən ölçmə üsulundan istifadə etmək lazımdır. Bunun üçün alt boyunluq təbəqəsi tikişindən çiyin tikişi xəttinin küncünə və kürəyin boğazına qədər olan məsafə ilə, sonra isə çiyin xəttində laskanın orta tikişinə qədər olan məsafəni ölçməklə müəyyənləşdirilir. Yoxlama ərafəsində mütləq nümunə etalon müqəvvə, xətkəş, santimetrə bölünmüş lentdən istifadə edilməlidir.

Məmulatın keyfiyyətini xarakterizə edən əlamətlərə qoşa detalların formasının, ölçüsünün və yerləşməsinin simmetrikliyi, məmulatın yaxasının, döş hissəsinin, ciblərinin, boyunluğunun qurtaracağıın, qollarının, şalvarın ayaqlarının və qollarının ağız hissələrinin qatlanmasının, relyef naxışlarının və s. kimi hissələrinin simmetrik yerləşməsi, habelə bütün bu adları çəkilən geyim detallarının nümunə etalona uyğun gəlməsi aiddir.

Yoxlama zamanı ən vacib əlamətlərdən biridə detalların yerləşməsi xüsusiyyətlərinin nəzərdən keçirilməsidir. Bunun üçün ölçmə metodundan istifadə edilir və ölçücü alətlər və əşyalarla məmulatın detallarının məsafəsini tikiş xəttlərindən və detalların kənarlarından ölçməklə müəyyənləşdirirlər. Əsas detalların qıraqlarına bucaq altından yerləşdirilmiş detalların vəziyyətini üçbucaq və transporterlə ölçürlər.

Yoxlama zamanı əsas vəsait kimi nümunə etalon, xətkəş, santimetrə bölünmüş lent, üçbucaq və transporterlərdən istifadə olunur.

Məmulatın detallarının yerləşməsini xarakterizə edən əlamətlərə yoxlanılan geyim əşyasının nümunə etalon və normativ texniki sənədlərin tələblərinə uyğun gəlməsi hesab edilir.

Keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi prosesində bəzəkverici haşiyələrin, sıırıq vurulmuş ciblərin ramkalarının emalı səviyyəsi də xətkəşdən və santimetrə bölünmüş lentdən istifadə edilməklə orqanoleptik və ölçmə metodu ilə təyin edilir. Yoxlama zamanı adı çəkilən detalların eninin bərabərliyinə, dartılmasına, haşiyə detallarının normativ texniki sənədlərin tələblərinə uyğun gəlməsinə fikir verilməlidir.

Tikili malların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsində tikiş və sıırıqlarının vəziyyəti də ciddi nəzərdən keçirilməlidir. Bunu isə orqanoleptik və ölçmə metodu ilə təyin etmək olar. Tikiş və sıırıq xəttlərinin düzgünlüyünü xarici görkəminə baxmaqla təyin edirlər. Məmulatın xarici görünüşünə pis təsir edən kəskin əyrilik hiss edilən zaman tikiş xəttinin uyğunluğunu ölçürlər və hansı yerində əyriliyin baş verməsini onun ölçüsünü təyin edirlər. Yoxlama ərəfəsində xətkəşdən, santimetrə bölünmüş lentdən, parça üçün olan lupadan istifadə olunur.

Geyim əşyalarının bəzi detallarının daxili tərəfdən bərkidilməsi vəziyyəti də mütləq nəzərdən keçirilir və burada da orqanoleptik metoddan istifadə olunur. Bəzi detallar vardır ki, onların bərkidilməsində yapışqan birləşdirilməis üsulundan istifadə edilir. Keyfiyyəti xarakterizə edən əlamətlərə birləşdirmənin davamlılığı, bərabərliyi, texnoloji rejimə uyğun gəlməsi, detalın astarında və üzündə yapışqan izinin olmaması, soyulma və ovxalanma hallarının aşkar edilməməsi aiddir.

Tikili malların ilgək yerlərinin bərkidici və digər furnitura elementlərinin bərkidilməsi və emalı səviyyəsi də keyfiyyətə təsir edən amillərdəndir.

Məmulatın keyfiyyətini xarakterizə edən əlamətlərə materialın həddən çox və az dartılmaması, köndələn yerləşən naxışların ölçüsünün, formasının, istiqamətinin

uyğunluğu normativ texniki sənədlərin tələblərinə uyğun gəlməsi aiddir. Yoxlama zamanı aralıq detallarının olub - olmaması da nəzərdən keçirilir.

Tikili malların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi prosesində əsas və köməkçi ölçmə metodlarından istifadə olunur. Bu metodlarla üst geyimləri müqəvvaya geyindirməklə nəzarətdən keçirirlər. Lakin yaxası olmayan yüngül donlar, kəmərlili məmulatlar və qeyriləri isə stol üzərinə sərilməklə ölçüsü təyin edilir.

Tikili malların keyfiyyət səviyyəsini fiziki - mexaniki və kimyəvi göstəricilərinə görə də təyin etmək mümkündür. Rast gələn nöqsanın xarakteri orqanoleptik yolla təyin edilməsi laborotoriya tədqiqatı üsulundan istifadə edirlər. Bunun üçün qüvvədə olan standartda uyğun (QOST 16504 - 81) olaraq laborotoriya şəraitində aşağıda göstərilən sınaqlar keçirilir:

- lif tərkibinin təyini;
- parçanın sapının sıxlığının təyini;
- parçanın argac və ərişi üzrə sıxlığının təyini;
- mexaniki sınaqlardan sürtünməyə, cırılmaya təsir edən amillərin təyini;
- kimyəvi sınaqlardan turşu və qələvinin təyini;
- boyağının quru və nəm halda sürtünməyə qarşı, yuyulmanın, kimyəvi təmizlənmənin təsirlərinə qarşı davamlılığının təyini.

Müxtəlif rəngə boyanmış materialların boyağının davamlılığını təyin edərkən mal partiyasında olan hər bir rəngli tikili məmulatdan nümunə seçilib tədqiq olunur.

Nümunə seçilməsi üzrə tərtib olunan aktda ekspertizaya təqdim edilmiş nümunələrdən başqa ekspertlər tərəfindən mütləq aparılacaq laborotoriya

tədqiqatlarının məqsədi də göstərilməlidir. Alınan laboratoriya və orqanoleptik tədqiqatın nəticələrinə əsasən ekspert tədqiq olunan malın keyfiyyəti haqqında yekun nəticə çıxarır və bütün mal partiyasına aid edilir.

Üst geyimləri yoxlanarkən məmulat müqəvvəyə geyindirilib düymələnir, boyunluğu, əmək hissələri, kürəyi, qolları düzləndirilir. Məmulata ümumi baxış keçiriləndən sonra ayrı - ayrı detalların hazırlanması keyfiyyəti aşağıdakı ardıcılıqla yoxlanılır.

Boyunluq. İstifadə olunan materialların dartılması, düzgünlüyü forması və uclarının yerləşməsi simmetrikliyi, emalı səviyyəsi, boyuna yapışması və arxaya doğru qatlanması keyfiyyəti, qıraqlarının sırınması, boğazlığı və boyunluqaltı materialına birləşdirilməsi və digər əlamətləri nəzərdən keçirilir.

Əmək hissələri. Yoxlama ərəfəsində geyimin əmək hissələrinin bir - birinin üzərinə çıxması dəqiqliyi, kənarlarının düzgünlüyü, yaxalarının simmetrikliyi və uzunluğu, sağ və sol yaxa hissələrində parçasının naxışının uzunluğu, ilgəklərinin közənməsi keyfiyyəti və istiqamətinin düzgünlüyü, düymələrinin tikilməsi davamlılığı, bəzəkverici tikiş xəttində tikiş addımlarının tezliyi, qıraqlarının ütülənməsi keyfiyyəti, aşağı hissələrində kənar xəttinin düzgünlüyü nəzərdən keçirilir.

Cibləri. İstər üstədən qoyulan və istərsə də kəsilib içəridən qoyulan ciblərin yerləşməsinin simmetrikliyi və düzgünlüyü, cib qapağının emalı keyfiyyəti, astarlıq materialının üz materialına uyğunluğu yoxlanılır.

Qollar. Qolların qol yeri oymasında tikilməsi düzgünlüyü, qolların yan tərəfdən asılması səviyyəsi, qol tikişlərinin simmetrikliyi, konstruksiya tikiş

xəttlərinin düzgünlüyü, qolun ağzının astarlıq materialı ilə düzgün emal edilməsi, qol ağzı tikiş xəttinin tikiş addımlarının tezliyi, qollarda olan eyni adlı detalların cütlüyü, qolun aşağı hissəsində astarının olması, dirsəkaltı tikişinin astarlıq və üz materialının bərkidilməsi davamlılığı yoxlanılır.

Kürəyi. Bu zaman boyunluğun boğaz yerində tikilməsi səviyyəsi, alt boyunluğun əsas hissəsinə bərkidilməsi keyfiyyəti, boyunluğun arxaya qatlanması və bəzəndirilməsi keyfiyyəti, alt boyunluğun orta tikiş xəttinin kürəyin orta tikiş xəttinə uyğunluğu, qolun arxa tərəfdən oturması keyfiyyəti və kürəyin əyək hissələrinin çiyin tikişi yerində birləşdirilməsi səviyyəsi, arxada kəsiyin düzgünlüyü, arxa tərəfdən aşağıdan qıraqlarının bərabərliyi nəzərdən keçirilir.

Astarlıq. Məmulatın astar və üz tərəfdən olmaqla müqəvvaya geyindirib astarlı materialın üz materiala uyğunluğu, ölçüsünün uzunluğu və emalı səviyyəsinin keyfiyyəti yoxlanılır.

Məmulatın aralıq detalları. Proses ərəfəsində məmulatın aralıq hissələrinin və detallarının olub - olmaması, aralıq detalları üçün istifadə edilən materialların təsdiq edilmiş nümunə etalona uyğun gəlməsi kimi əlamətlər yoxlanılır.

8. Konteyner və avtonəqliyyat vasitəsilə daxil olan qadın yüngül donlarının keyfiyyət göstəricilərinin təhlili.

Dəniz və çay limanlarında konteynerlər və avtonəqliyyat vasitələri ilə daxil olmuş malların miqdarının ekspertlər tərəfindən yoxlanılması zamanı aşağıdakı əməliyyatlar yerinə yetirilməlidir:

- limana daxili olmuş, xarici mal göndərənlər tərəfindən plomblanmış idxal mallarının konteynerdən boşadılması;
- limana daxil olmuş yerli mal göndərənlər tərəfindən plomblanmış ixrac mallarının konteynerdən boşaldılması;
- idxal və ixrac mallarını bir konteynerdən digərinə keçirilməsi;
- karantin və gömrük yoxlamaları üçün konteynerlərin açılması;
- liman tərəfindən plomblanmış mal konteynerlərinin son mal alan təşkilata göndərilməsi üçün idxal mallarının yüklənməsi;
- idxal olunmuş malların konteynerdən limanın anbarlarına boşaldılması, import - eksportdan çıxarılmış malların konteynerlərə yüklənməsi.

Konteyner yüklərinin limanlarda ekspertizası, ekspertizanın sifarişçisi tərəfindən qoyulan tapşırıqlar əsasında aparılır. Bu, aşağıdakı kimi formalaşır:

- yük yerlərinin sayının qoşma sənədləri ilə uyğunluğu və qablaşdırmanın vəziyyətinin yoxlanılması (əgər mal göndərən təşkilatın qoşma sənədləri olarsa);
- yük yerlərinin sayının və qablaşdırmanın vəziyyətini təyin etmək (mal göndərən qoşma sənədləri olarsa);

- konteynerə yüklənən yerlərin sayının və qablaşdırmanın vəziyyətinin yoxlanması (malların kiçik partiyalarla limandan konteynerlərlə göndərilməsi).

Konteyner yüklərinin limanda ekspertizası təlimata əsasən həyata keçirilir. Bu zaman aşağıdakı xüsusiyyətlər nəzərə alınır:

1. İdxal və ixrac malları ilə daxil olmuş konteynerlərin (xarici və yerli gəmilərdə) limana buraxılması limanlar idarəsinin göstərişinə əsasən həyata keçirilir.

Plombların qırılması və konteynerlərin qırılması yalnız liman idarəsinin dəvət etdiyi ekspert tərəfindən həyata keçirilir. Qəbul edilmiş konteynerlərdəki tikili malların yoxlanılmasının nəticələri ekspertiza aktı vasitəsilə rəsmiləşdirilir.

2. Limanda boşaldılan konteynerin nömrəsi və plombun nişanı əmtəə - nəqliyyat sənədlərinin göstəricilərinə uyğun gəlməssə, ekspert ekspertiza sifarişçisindən bildiriş aktı tələb etməlidir.

3. Ekspert ekspertiza sifarişçisindən malları konosamentlər (gəmi ilə göndərilən yük üçün verilən sənəd), firmalar, növlər və s. göstəricilər üzrə ayırmağı tələb edir. Belə hallarda sifarişçi hər bir ünvana mal alan təşkilata göndərilən eynicinsli tikili mal partiyasını sayca yoxlamalıdır. Nəticədə hər bir birlik üzrə ayrıca nəticə aktı tərtib edilir.

4. Liman malı sonuncu mal alana konteynerlərlə çatdırarkən onu xarici mal göndərən qablaşdırdığı kimi və ya yenidən qablaşdırılır. Kiçik mal partiyaları konteynerlərə zədələnməmiş və ya cüzi nöqsanı olan tarada, taranın içərisindəki mallar zədələnməmək şərti ilə, ekspertin iştirakı ilə limanın plombu altında yüklənir.

5. Konteyner yüklənənə qədər liman ekspertə aşağıdakıları təqdim edir:

- gəminin içərisindəki malların hamısını yoxlayaraq liman tərəfindən yenidən qablaşdırılaraq qəbul edilməsi haqqında bildiriş aktı;
- limanda yükləmə boşaltma əməliyyatları və ya saxlanma zamanı zədələnmiş mallara yerində gömrük baxışı aktı;
- bildiriş aktı və gömrük baxışı aktının tərtib edilməsindən əvvəl zədələnmiş tikili mallar haqqında yazılmış ekspertiza aktı.

6. Əgər xaricdən gətirilən mallar limanda yükləmə - boşaltma əməliyyatları və ya saxlama zamanı zədələnmişsə baş akt tərtib edilənə qədər gömrük işçiləri tərəfindən baxış keçirilərək aktlaşdırılır. Belə yüklər gömrük nümayəndəsinin iştirakı ilə yenidən qablaşdırılır, hər yeni qablaşdırmanın içərisinə gömrük baxışı aktının bir nüsxəsi qoyulur.

7. Əgər zədələnmiş mallar üçün yuxarıda göstərilən aktlar tərtib edilməssə, onda həmin əməliyyatları liman həyata keçirir. Bu zaman mütləq ekspert iştirak etməlidir. Ekspert liman tərəfindən dəvət edilir. Akt üç nüsxədə tərtib edilir. Bir nüsxə yenidən qablaşdırılmış taranın içərisinə qoyulur, ikincisi sifarişçiyə təqdim edilir, üçüncüsü isə ekspert idarəsinin arxivinə göndərilir.

Xarici malların konteynerdə daşınması aşağıdakı qaydada həyata keçirilir:

- son malalan təşkilata konteyner xarici mallarla beynəlxalq dəmiryol qaiməsi əsasında, yolda yenidən plomblanıb - plomblanmamasından asılı olaraq çatdırılır;

- yerli (daxili) dəmiryol yük vaqonlarında, xarici və ya yerli yük daşımından asılı olmayaraq, daxili dəmiryol qaiməsi əsasında, konteynerin kim tərəfindən (xarici təşkilat, liman, sərhəd stansiyası, gömrük, yerli mal göndərənlər və s.) plomblanmasından asılı olmayaraq çatdırılır.

Dəmiryolu konteynerə axırncı malalan təşkilata mal göndərən plombu və ya dəmiryolunun konteyneri yenidən plomblanması haqqında yazdığı kommersiya aktı ilə birlikdə təhvil verir. Əgər konteynerin plombu zədələnmişsə və ya heç yoxdursa, bu zaman dəmiryolu konteynerin içərisindəki tikili malları yoxlamalıdır.

Plomb aşağıdakı hallarda qeyri - düzgün sayılır:

- plombun üzərində düyünlənəsi ip və ya məftilin bir ucu olmassa;
- düyün plombun içərisinə dartılmış və ya məftil boyu plomb hərəkət edərsə;
- plombun üzərindəki möhür dəmiryol qaiməsindəki göstəricilərə uyğun gəlməssə;
- plombun bütövlüyünə şübhə varsa;
- plombun üzərində aydın olmayan və ya yarımçıq möhür varsa.

Ekspert aşağıdakı hallarda konteynerdəki yerlərin sayının yoxlanılmasında iştirak etməkdən imtina edə bilər:

- konteynerlərin nömrəsinin dəmiryol qaiməsində göstərilən nömrəyə uyğun gəlmədikdə, konteynerin nömrəsinin qaimədə düzəliş edilməsinə,

lakin mal göndərən və ya dəmiryolu tərəfindən təsdiq edilmədikdə, kommersiya aktı tərtib edilmədikdə;

- kommersiya aktı olmadığı halda ekspert akt tərtib edərsə, bu aktın iddia qüvvəsi olmayacaqdır. Belə ki, mallar nəqliyyat sənədlərinə uyğun deyildir;
- konteynerin və ya plombun vəziyyəti istisna etmir ki, mallara xələl gələ bilər (konteynerin, onun qapılarının, plombunun zədələnməsi);
- plombun sayı və işarələri mal göndərən ölkənin dəmiryolunun qaiməsindəkilərə uyğun gəlməss.

Ekspert malların sayını yalnız zədələnməmiş qablaşdırmada daxil olan zaman yoxlaya bilər. Başqa hallarda o, malalan təşkilatın diqqətini buna cəlb etməlidir.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Buraxılış işini yekunlaşdıraraq aşağıdakı təklifləri vermək olar:

1. Bazar iqtisadiyyatına keçid şəraiti ilə əlaqədar olaraq respublikamıza bir çox xarici ölkələrdən, həmçinin respublika daxilində yeni yaranmış müştərək müəssisələrdən, habelə kiçik özəl müəssisələrdən qadın yüngül donları daxil olur. Bu malların keyfiyyəti Dövlət Standartlaşma, Metrologiya və Patentləşdirmə Agentliyi tərəfindən yoxlanmalıdır. Lakin bu agentlik hələ də tam fəaliyyət göstərmədiyindən respublikanın daxili bazarında indi də keyfiyyətsiz istehlak xassələri əhalinin tələbinə, həmçinin normativ texniki sənədlərin tələbinə uyğun gəlməyən üst geyim mallarına rast gəlmək olur. Respublikanın daxili bazarında keyfiyyətsiz qadın yüngül donlarına rast gəlmək olur ki, onlar bir həftə geyildikdən sonra pillinq əmələ gəlir, formasının itirir, birinci yumada boyağı solur, öz istehlak xassəsi etibarlı ilə standart göstəricilərinə uyğun gəlmir. Bu halı aradan qaldırmaq üçün əmtəəşünas ekspert kadrları tərəfindən keyfiyyətə ciddi nəzarət edən icra mexanizmi yaratmaq lazımdır.
2. Parçanın quruluşunu xarakterizə edən nişanələrə tətbiq edilən sap və ipliğin nzaikliyi, quruluşu, toxunma növü, sıxlığı, qalınlığı, ilmə quruluşu, çəkisi, üz və astar tərəfin quruluşu sayılır. Bu xassələr öz növbəsində istehlak xassələrinə təsir göstərir. Məsələn, ipliğin teksisi onun gigiyenik xassələrinə, sıxlığı onun hava keçirməsinə təsir edir. Məsələn, parçanın qalınlığını ölçərək onun hansı məqsədə yararlı

olduğunu təyin etmək olar. Ona görə də istehlak xassələrini formalaşdıran amillərdən biri də quruluşdur. Təklif edirəm ki, parçanın quruluşu birinci növbədə onun təyinatından asılı olaraq müəyyən edilsin.

3. Məlumdur ki, parçanın uzanmasına toxunmanın, sıxlığın və lifin növünün təsiri böyükdür. Ona görə də idman təyinatlı trikotaj polotnolarında hörülmə növünün seçilməsinin lifin xüsusilə yüksək həcmli sintetik ipliklərin tətbiq edilməsinin məqsəduyğun hesab edirəm.

ƏDƏBİYYAT

1. Ə.P. Həsənov və baş. "Qeyri-ərzaq malları ekspertizası" Bakı. 2006
2. Н.М. Четкина и др. Экспертиза товаров. М.; 2001.
3. Т.С. Гусейнова, Г.В. Жильцова, М.Ф. Ковражных. Товароведение швейных и трикотажных товаров. М.; Экономика. 2000.

4. Т.С.Гусейнова. Товароведение швейных и трикотажных товаров. М.; Экономика. 2001.
5. И.И.Голынкер. Подготовка и настиление тканей. М.; Легкая индустрия. 2003.
6. Е.Б.Коблякова и др. Основы конструирования одежды. М.; Легкая индустрия. 2004.
7. П.А.Колесников. Теплозащитные свойства одежды. М.; Легкая индустрия. 2005.
8. Л.М.Литвина и др. Моделирование и художественное оформление детской одежды. М.; Легкая индустрия. 1964.
9. С.И.Русаков и др. Технология швейного производства. М.; Легкая индустрия. 1982.
10. А.И.Черемных. Основы художественного проектирования одежды. М.; Легкая индустрия. 1988.
11. Справочник товароведа промышленных товаров. Ч.-1, 2, 3. М.; Экономика. 1982.
12. Д.А.Кобылянский и др. Организация и техника контроля качества в швейном производстве. М.; Легкая индустрия. 2005.
13. Лабораторные и практические работы по товароведению – товары текстильные, швейные и др. М.; Экономика. 2005.
14. ГОСТ 12566-67. Изделия швейные бытового назначения. Сортность.

15. Единая методика конструирования одежды. М.; Легкая индустрия. 2003.
16. И.С.Марголин. Исследование костюмных тканей из шерсти и химических волокон. М.;ЦИНТИлегпром. 2003.
17. И.П.Попов. Уход за одеждой и обувью. М.; Легкая индустрия. 2000.
18. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. 2008-ci il statistik rəqəmlər. Bakı, 2009.
19. Mərkəzi Univermağın materialları. 2007, 2008, 2009.